

Kelemen Mária (ed.)

VISUELLES WÖRTERBUCH UNGARISCH–DEUTSCH

München, Dorling Kindersley Verlag GmbH, 2012, 360 oldal

Egy kis formátumú, zsebbe is elférő szótár gazdagította az 1912-es esztendőben a magyar mint idegen nyelv oktatásban használható segédanyagok nem túl gazdag körét. Megjelenésének különös értékét az is növeli, hogy nem akármilyen kiadó, a Dorling Kindersley müncheni leányvállalata tartotta alkalmasnak nyelvünket arra, hogy a 17 nyelven, köztük arabul, kínaiul, franciául, görögül, olaszul, japánul létező képes szótárának magyar-német változatát is kiadja.

A döntés súlyát bizonyítandó, néhány szó a Dorling Kindersleyről. A ma már az ismeretterjesztő gyermekirodalom és általában a tudományos ismeretterjesztés, valamint az útkönyvek terén piacvezetőnek számító kiadó elődje az 1974-ben Christopher Dorling és Peter Kindersley alapította, könyvek kiadását menedzselő cég volt. (Mai elnevezése tehát az első tulajdonosok nevéből jött létre.) Először önállóan 1982-ben adott ki könyvet, 1993-ban pedig elindította nagysikerű 100 úticélt leíró, 30 nyelvre lefordított *The DK Eyewitness Travel Guides* sorozatát, amelynek darabjai már magukon viselik a DK-könyvek fő ismertetőjegyeit, a különösen gondos kivitelezést, a gazdag, magas színvonalú képi világot. 1998 szempontunkból fontos év, ekkor látott ugyanis napvilágot 350.000 példányban első szótárunk, a *DK Illustrated Oxford Dictionary*. A DK-t 2000-ben megvásárolta a Penguin Books médiacsoport mögött álló Pearson cég, amely lépés a világban való terjeszkedés újabb lehetőségeit nyitotta meg számára.

A *Visuelles Wörterbuch ungarisch-deutsch* műfaja a címében foglaltaknak megfelelően képes szótár. A színes fotók válogatása, a rajzok igényes kivitelezése a DK képszerkesztőségének, illetve a német változat megalkotásában segédkező Monika Schlitzer, Florian Bucher, Dorothee Whittaker és Anna Ponton munkáját dicsérik. A magyarra való fordítás Körmendi Ágnes nevéhez köthető, a szerkesztési feladatokat pedig Kelemen Mária, a müncheni Ludwig Maximilian Egyetem Finnugor és Urali Intézetének magyar lektora végezte.

A képek, illusztrációk hasznosságát nem kell hosszasan ecsetelnem az oktatás és nyelvtanulás, de kiváltképpen a szókinccsfelkészítés folyamatában. A képek közvetlen kapcsolatot hoznak létre a nyelvi jel és a jelölt között, segítik a szó bevitelét a mentális lexikonba, az ott való rögzülését, de a felidézését is. (A diákok többségét kitevő vizuális típusúakra különösen igaz ez az állítás.) A szemléltetésnek ez az ősi módja – megfelelő eljárásokkal, technikákkal ötvözve – a tanárok számára is változatosságot hozhat a szótanítás eszköztárába.

A *Visuelles Wörterbuch* a szóanyag elrendezését tekintve az ún. thesaurusokhoz, vagyis tematikus szótárakhoz tartozik. Mint ismeretes, a thesaurusok ókorig visszavezethető műfajának modern elődje P. Roget 1852-ben kiadott *Thesaurus of English Words & Phrases* című munkája, amelyben a szavak csoportosítását nem alfabetikus rendjük, hanem a szavak hasonló jelentése szabta meg. A fogalomkörök szerinti osztályozás és

a mentális lexikonunkban meglévő, szemantikai alapokon rendeződő szócsaládok közötti párhuzam didaktikai előnyeit ugyancsak felesleges taglalnom, elég említenem a szömezős szókincstanítás ma is népszerű voltát.

A *Visuelles Wörterbuch* 15 nagy témakör szókincsét foglalja magába: emberek; külső megjelenés; egészség; otthon; szolgáltatások; vásárlás; élelmiszer; étteremben; tanulás; munka; közlekedés; sport; szabadidő; környezet; hasznos információk. A válogatás kielégítőnek mondható, hiszen felöleli az embert, annak mikro- és makrovilágát, a legfontosabb társadalmi tevékenységköröket, de alkalmazkodik az aktuális elvárásokhoz is: a diákok megtalálhatják benne azokat a kifejezéseket, amelyek a szókincs változását lassabban követő nyomtatott nagyszótárakban nincsenek benne, így a környezetvédelem, az infokommunikáció szavait. Az egyes témakörök hasonlóan épülnek fel: a képileg megjelenített szavakat egyéb kifejezésekből, szófordulatokból álló „szójegyzékek” egészítik ki, amelyek a szótár bevezetőjét idézve tovább gazdagítják a tanulók szókincsét. A nyelvhasználat igényeinek hangsúlyos figyelembe vételének jele, hogy a szójegyzékek egyes, kevésbé leterhelt résztémák mellől elmaradnak, máshol ellenben kettő is kíséri őket.

A kiadás körülményeiből adódóan (eredetileg nem németül tanuló magyaroknak, illetve magyarul tanuló németeknek és hozzánk látogató turistáknak állították össze) a képanyag egyszerre általános és interkulturális jellegű. A tudatos törekvés e két vonás vegyítésére egyfelől abban mutatkozik meg, hogy a városképek, az enteriőrök eléggé semlegesek, egyik országot sem idézik fel: az iskolai osztályterem talán a harmadik világból való (162. old.), a templom fogalmát pedig egy görögkeleti és egy buddhista templom illusztrálja (300. old.). Más oldalról azonban a különféle kultúrákhoz köthető fogalmakat, reáliákat is igyekeznek megjeleníteni: az ünnepek között (27. old.) jól megfér egymás mellett a *karácsony*, a *ramadán*, a *pészah*, a *hálaadás*, a *diváli*, az ételek között ott van a *hamburger*, a *pizza*, a *kebab*, a *gofri*, a *zabkása*.

Mielőtt hiányosságként rónánk fel, hogy a szerkesztők nem „magyarították” a szókincset, azaz nem találjuk meg az általunk hungarikumnak tartott termékeket, valamint a hozzánk kötődő fogalmakat, az interkulturális megközelítésben rejlő pedagógiai előnyökre hívnám fel a figyelmet. (Meg kell jegyezni, hogy a szótár borítója mind színében, mind a rajta levő piros paprikának köszönhetően bennünket idéz.)

Napjaink nyelvoktatásának egyik kihívása éppen az, hogy a diákokat felkészítse az eltérő kultúrák kommunikációjából adódó nehézségek kezelésére, a sokfajta kompetencia létrehozása mellett tehát törekednie kell az interkulturális kompetencia kialakítására is. Az utóbbit biztosító komplex készség együttesnek a Byram–Gribkova–Starkey szerzőhármás szerint részei az értelmezői, az összefüggésteremtő, a felfedező és kapcsolatteremtő készségek, illetve a kritikus szemléletű kulturális érzékenység (Byram, M.–Gribkova, B.–Starkey, H. *Developing the Intercultural Dimension in Language Teaching*. Strasbourg, 2002). Mindezek megszerzésében az első lépés a különbözőségek láttatása, a kulturális fogalmak, értékek relatív voltának szemléltetése, felismertetése.

Az illusztrálhatóság objektív akadályai miatt a 12.000 felvett szó nagyobb része főnév, kevesebb hányada melléknév, illetve ige, az egyéb szófajok száma elenyésző.

E sajátosság megfelelő tanári leleménnyel kezelve kitűnő alapot nyújthat a magyar nyelvben olyan változatosságot mutató szóképzés tanítására, gyakoroltatására. Az egyes foglalkozások képviselőinek megnevezését (188–191. old.) össze lehet például kötni az általuk végzett cselekvésekkel: *a villanyszerelő villanyt szerel, az ingatlanközvetítő lakásokat, házakat ad el, a takarító takarít. A sport téma (220–251. old.) a denominális verbumképzés oktatásánál jelenhet meg kiindulási pontként: tenis� → teniszezik, jégkorong → jégkorongozik, krikett → krikettezik stb.*

Az összeállítók a szótár használatát megkönnyítő számos praktikus megoldással éltek. Először is előnyt jelent a már említett zsebkönyv formátum, mert bárhova magunkkal vihető. A kettős, képekben megjelenített és a résztémákat verbálisan is megnevező részletes tartalomjegyzék (6–7. old.) az átláthatóságot és a gyors tájékozódást segítik, ahogy a magyar és német nyelvű szójegyzékek is, ahol egyben megtalálható a lexémák lapszáma is. (A szerkesztéskor gondosan ügyeltek arra is, hogy a két nyelv szöszedeteit egy ötletes megoldással elhatárolják.) „A hasznos információk” fejezet (304–323. old.) a kezdő nyelvtanulók számára nyújt valóban hasznos összefoglalókat. Az idő téma kapcsán megtalálják a napszakok megnevezését, a 60 perces óra felosztásának mikéntjét, sőt a szójegyzékben néhány fontos, ide tartozó kifejezést is: *viszlát később; meddig tart; Hánykor kezdődik?* (305. old.). Kezdőknek szánhatták a magyar nyelv legfontosabb formai eszközeit felsorakoztató „ragok, névutók, határozószók és ellentétpárok (320–321. old.) fejezetet. A hazánkban rövidebb-hosszabb ideig itt tartózkodó turisták minden bizonnyal a „hasznos kifejezések” oldalpárt böngészik majd, ahol a köszönési formáktól a közlekedési táblákon (*útépítés, parkolni tilos*), a tájékozódással kapcsolatos kifejezéseken át (*Hol van a...?; Eltévédtem.*) a szállodában szükséges megnyilatkozásokig (*Van szabad szobája; Foglaltam egy szobát.*) sok, a mindennapi túléléshez szükséges formát megtalálnak.

Összegezve praktikus, hasznos s minden részletében igen szép kivitelezésű szótárnak örülhetnek a magyarul tanuló németek, az őket tanító tanárok, de a németül tanuló és oktatóik is a Dorling Kindersley és a kiadvány gondozásában részt vevő hozzáértő szakembergárdának köszönhetően.

Szili Katalin